

УДК 930.253(477+437)“1945/1946”

Т. Г. БОРЯК*

**ПОЧАТОК ОПЕРАТИВНОЇ РОЗРОБКИ
“ПРАЗЬКОГО АРХІВУ”:
(1945–1946)**

Досліджується початковий етап оперативної розробки сегменту “Празького архіву”, переміщеного до УРСР у 1945 р. з Чехословацької Республіки та який належав українському архіву у Чехословацькій Республіці – Українському історичному кабінетові. Аналізується політика щодо еміграційних документів, методи та результати цієї роботи в кінці 1945–1946 рр.

Ключові слова: Чехословацька Республіка; Український історичний кабінет; “Празький архів”; ЦДІА УРСР у м. Києві; “оперативна розробка”.

30 серпня 1945 р. у Празі між представниками УРСР та Чехословацької Республіки було підписано угоду про передавання архіву Українського історичного кабінету (далі – УІК) – архіву української еміграції – до України¹. У вересні 1945 р. документи надійшли до Києва. Їх було розміщено в Особливому відділі таємних фондів (далі – ТФ), де і розпочалось їхнє опрацювання, передусім – так звана “оперативна розробка”.

Питанням опрацювання архівних, бібліотечних та музейних сегментів “Празького архіву” (далі – ПА) займалися такі дослідники, як Л. Лозенко², А. Кентій³, Патриція Кеннеді Грімстед⁴, М. Мушинка⁵ та М. Палієнко⁶, охоплюючи загалом роботу з еміграційним масивом надходжень 1945 та 1958 рр. Ми хотіли б зосередитися на початковому етапі опрацювання документів 1945 року надходження, які були складовими колекцій УІК.

На той час однією з принципових засад опрацювання архівних комплексів російської та української еміграції став видовий розподіл матеріалів: документи мали зберігатися в архівах, друковані видання – в бібліотеках, а музейні одиниці – в музеях. Крім такого поділу, відбулось дроблення архівних фондів з метою поглибленої “оперативної розробки”, що порушило первісну цілісність колекцій.

Іншою важливою методологічною засадою роботи з цими матеріалами була зміна принципу комплектування й організації фондів еміграційних установ, яким було подокументне і повидове зберіган-

* *Боряк Тетяна Геннадіївна* – кандидат історичних наук, доцент кафедри документальних комунікацій Інституту державного управління та інформаційної діяльності Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва України.

ня документів, на радянський принцип архівознавства – пофондовий⁷. Опрацювання документальних матеріалів УІК ускладнювалося тривалістю процесу надходження документів до відділу таємних фондів ЦДА УРСР (у 1945 рік з Польщі, у 1947–1948 рр. – зі Львова).

Працюючи з документами, важливо впевнитись, що мова іде саме про емігрантські архіви. Так, у доповіді про роботу Львівського обласного державного архіву за 1945 р. згадуються матеріали з Чехословаччини – справи фондів та розсип, а також фонди “контрреволюційних” урядів України за 1917–1927 рр.⁸ Очевидно, справи та розсип становили вивезені нацистами документи, а не емігрантські архіви. Підтвердженням цього може бути звіт про роботу Управління державними архівами (далі – УДА) НКВС УРСР за 1945 р., де сказано, що було організовано повернення документальних матеріалів з Чехословацької Республіки, зокрема, 28 ящиків – Львівському архіву⁹.

Показовою щодо “оперативної розробки” фондів є резолюція наради голів архівних відділів, центральних і обласних архівів та їхніх філіалів у 1945 р. стосовно доповіді начальника архівного управління НКВС УРСР П. Гудзенка “Об очередных задачах архивных органов Украинской ССР”, де в пункті 7 записано “обеспечить дальнейшее улучшение имеющей важнейшее государственное значение работы по использованию секретных документальных материалов в оперативно-чекистских целях. Все внимание архивных органов в этой области должно быть направлено на четкое и быстрое выполнение приказа НКВД и НКГБ СССР от 2/Х 44 г. Все секретные фонды в ближайшее время должны быть упорядочены и оперативно разработаны”¹⁰.

Відповідно до обіжника Головного архівного управління (далі – ГАУ) НКВС СРСР від 6 березня 1945 р. описові роботи проводилися за “скороченим циклом” – заголовки справ не перескладалися, хронологічні межі справ не уточнювалися, аркуші нумерувалися лише в особливо цінних справах. Причиною такого “опрацювання” матеріалів стало знищення і пошкодження описового апарату за роки війни, основними довідниками якого були описи¹¹. Однак скорочений цикл виявився корисним для опрацювання документів, які мали оперативне значення для спецслужб.

Варто також відзначити, що робота над українським еміграційним масивом велася відповідно до засад, визначених архівним керівництвом у Москві та поширених також на російський відповідник УІК – Російський закордонний історичний архів¹².

Архівні матеріали надходження 1945 р. були розміщені в Особливому відділі таємних фондів (рос. *Особый отдел секретных фондов*), де почалося їхнє опрацювання. Паралельно в архіві існував таємний відділ. Особливий відділ було створено 1 жовтня 1945 р.¹³ з метою концентрації документів “украинско-националистической эмиграции”¹⁴.

Начальником Особливого відділу, який нараховував у 1945–1946 рр. шість співробітників, була В. Волкова (1945–1950).

Таємний же відділ (колишній історико-революційний) включав: жандармські фонди, деякі особові фонди, фонди “дрібнобуржуазних та націоналістичних” партій і організацій кінця XIX – початку XX ст. (282 фонди станом на кінець 1945 р.¹⁵) Особливий відділ було ліквідовано в липні 1950 р.¹⁶ Список із 227 фондів Спеціального відділу ТФ ЦДІА УРСР у Києві ПА, датований 15 квітня 1952 р.¹⁷, очевидно, засвідчує склад фондів колишнього Особливого відділу, які перебували на тимчасовому зберіганні та не змішувалися з фондами власне відділу ТФ.

Дослідниця Патриція Кеннеді Грімстед припускає, що вже на первісному етапі відбувалося сортування матеріалів за їхньою видовою приналежністю. Підтвердженням цього може служити передача у середині 1946 р. 1496 фотопозитивів до ЦДАКФФД УРСР з надходження 1945 р. На жаль, ці фотографії не склали окрему колекцію і розчинилися у фондах архіву¹⁸.

Судячи з листування з Москвою, роботи з “оперативної розробки” еміграційних фондів вважалися не просто пріоритетними, але й невідкладними. Вже у вересні 1945 р. начальник ГАУ НКВС СРСР І. Никитинський надіслав листа начальнику УДА НКВС УРСР П. Гудзенку з проханням “срочно сообщить подробную характеристику материалов Украинского архива, полученного в дар от Чехословацкого правительства”¹⁹.

План роботи Відділу державних архівів УНКВС на четвертий квартал 1945 р. від 5 жовтня 1945 р. має пункт про прийом документальних матеріалів, де зазначено їх обсяг – 7000 кг при нормі 800²⁰. Очевидно, мова іде про загальну вагу матеріалів, доставлених з різних місць, оскільки ЦДІА УРСР у м. Києві прозвітував про надходження у 1945 р. 2510 кг розсипу матеріалів з Чехословаччини²¹. Загалом у 1945 р. ЦДІА УРСР у м. Києві прийняв 2,5 вагони архівних і друкованих матеріалів з Чехословацької Республіки²²; за іншим звітом про роботу ЦДІА УРСР у м. Києві – два вагони²³. У тому ж році архів отримав з Кракова один вагон документальних матеріалів про роботу українських урядів у 1917–1921 рр.²⁴

Отже, від самого початку опрацювання матеріалів ПА ЦДІА УРСР у м. Києві мав документи, подібні за змістом до “празького” еміграційного масиву, але походженням з іншого осередку української еміграції – Польщі. Відповідно, звіти про опрацювання та використання документів Особливого відділу ТФ стосуються також і матеріалів польського походження.

Станом на 30 жовтня 1945 р. у відділі ТФ було зареєстровано 280 фондів (близько 19500 одиниць зберігання та 2450 кг), переважну біль-

шість яких становили матеріали УІК. З останніх було виділено 203 фонди, поділені на дев'ять груп²⁵.

На 30 листопада 1945 р. було виділено сім першочергових фондів, які становили “найбільший інтерес для оперативного використання”:
Український громадський комітет (як фонд, який за родом діяльності має значну кількість особової інформації. – *Т.Б.*), особові фонди М. Деркача, С. Довгаля, М. та Н. Григор'євих, Д. Антоновича, Б. Мартоса²⁶. Зазначені фонди планом роботи передбачалося оперативно обробити до кінця 1945 р., а решту фондів, виділених з УІК, – упорядкувати в перші місяці 1946 р.

До кожної з вказаної семи груп фондів прикріплювався науковий співробітник, відповідальний за їхнє опрацювання, а саме: повне впорядкування і описування; складання коротких історичних довідок на фондоутворювачів-заклади та біографічні довідки на осіб і підготовка характеристики наявних матеріалів; складання детальних картокаркушів на всіх українських емігрантів із вказанням їх зв'язків та діяльності; складання “солидних” оперативно-наукових орієнтировок²⁷. Надалі у темпи робіт та типи оперативної роботи було внесено значні корективи.

Кінець 1945 – початок 1946 р. дійсно відповідав задекларованим темпам і намірам роботи з ПА. Принаймні збереглися списки осіб, підозрюваних у співпраці з німецькими окупантами з 2 грудня 1945 до 11 лютого 1946 рр., надіслані ЦДІА УРСР у м. Києві до УДА НКВС УРСР. У списках зазначались ПІБ особи, останнє місце її проживання та рік (дата виявленої інформації), а також рід діяльності. Загалом подано 56 позицій на осіб, чиє останнє місце проживання зазначено як Прага, хоча дані про деяких діячів повторюються по кілька разів (Д. Антонович, І. Мазепа, М. Галаган, М. Вировий, О. Мицюк, М. Омелянович-Павленко та ін.)²⁸.

Звіт про роботу Відділу ТФ ЦДІА за 1945 рік з 15 жовтня 1945 по 1 січня 1946 р. подає відомості за матеріалами ПА. Очевидно, до Особливого відділу ТФ матеріали ПА потрапили наприкінці 1945 р., оскільки на 1946 р. було заплановано роботу Особливого відділу ТФ, куди входили матеріали ПА²⁹. За звітний період було повністю впорядковано (крім підшивки одиниць зберігання) п'ять особових фондів: Ф. Швеця, Б. Мартоса, М. Деркача, Н. Григор'єва та М. Григор'єва (разом 210 одиниць зберігання) та фонд Українського видавництва “Пробоем” (7 одиниць зберігання)³⁰. Було розібрано за роками і структурою документи фонду Українського громадського комітету в Празі (300 одиниць зберігання та 97 кг розсипу)³¹. За завданням НКВС УРСР було виявлено і передано УДА матеріали “о преступной деятельности предателей Укр. (так у тексті. – *Т.Б.*) народа”. Було складено чотири спецха-

рактеристики фондів і три історичні довідки (Український громадський комітет, Українська партія соціалістів-революціонерів та УІК).

Вже у 1945 р. було складено доповідь для внутрішнього використання в Архівному управлінні, де подається історія України від Жовтневого перевороту 1917 р., йдеться про діячів Центральної Ради, Гетьманату, Директорії, ОУН. Є відомості і про українську еміграцію у Чехословацькій Республіці, Польщі, Франції, Відні. Згадуються “Ліга українських націоналістів” та “ЦЕСУС” (Центральний союз українського студентства)³². Очевидно, ці матеріали вже були оброблені і відтак використані у доповіді.

В процесі перенесення ЦДАЖР УРСР з Києва до Харкова у жовтні 1945 р. “картотека на к/р елемент” Архіву Жовтневої революції була передана до Особливого відділу ТФ, де у 1946 р. була завершена робота з розробки картотеки “по строгому алфавиту”³³. Отже, наведені нижче статистичні дані щодо “к/р елементу” могли бути сформованими на основі не лише ПА.

У звіті про оперативну роботу всіх державних архівів за 1945 р. присутній термін “українські білоемігранти”. З одного боку, зважаючи на надходження документів ПА до ЦДІА УРСР у м. Києві лише в жовтні 1945 р., видається малоімовірним, що у звіт вже були внесені документи цього комплексу. З іншого боку, за два місяці можна було провести попередню роботу з виявлення прізвищ осіб зазначеної категорії, бо інакше який зміст вкладається у термін “українські білоемігранти”?

Вже в 1945 р. УДА НКВС УРСР дав ЦДІА УРСР у м. Києві завдання знайти і передати йому ряд документів для використання в оперативній роботі. З цією метою були складені Особливі характеристики на чотири фонди і історичні довідки на три фонди³⁴. Відомостей про задіяні фонди немає, але немає й підстав говорити, що матеріали ПА були виключені з цієї роботи.

За завданням заступника наркома внутрішніх справ УРСР І. Лобуренка, в кінці грудня 1945 р. архівами УРСР були виявлені документальні матеріали та складені списки-довідники керівного складу української еміграції, що “контрреволюційно” діяла як за років громадянської війни, так і в еміграції та співпрацювала з німцями. Було складено вісім списків на 433 особи та знято 211 копій документів³⁵.

Іншим видом роботи, де могли бути задіяні матеріали ПА, є “орієнтировка про українсько-німецьких націоналістів”, запланована на перший квартал 1946 р.³⁶. Ймовірно, складалася і доповнювалася також довідка-орієнтировка про стан основних таємних фондів центральних держархівів УРСР в 1946 р.³⁷ На жаль, її не вдалося виявити в діловодстві АУ УРСР.

11 травня 1946 р. начальник та співробітник відділу використання ГАУ СРСР направили листа до начальника Архівного управління

МВС УРСР П. Гудзенка з проханням надсилати разом з річним звітом про використання документальних матеріалів як додаток відомості “по трофейным материалам, националистических и белогвардейских эмигрантских организаций, доставленных из заграницы”³⁸, як і з збережених та реєвакуйованих фондів. Інформація, яка вимагалася: обсяг, стан архівно-технічного опрацювання, кількість оперативно розроблених матеріалів та кількість взятих на картковий облік, зокрема, “контрреволюційних націоналістично-еміграційних організацій”³⁹.

Як видно, склад фондів, що викликали зацікавлення союзних органів, збігається з тематикою ПА, однак архівісти не виокремлюють матеріали, привезені з Праги, від інших документів, що містять інформацію на “к/р елементи”. Отже, ми у багатьох випадках не можемо простежити обробку документів УІК та інших українських організацій, привезених з Чехословацької Республіки, бо ці документи подібного змісту опрацьовувалися разом.

Маємо лише поодинокі прямі докази термінового використання документів УІК в оперативних цілях. Так, у звіті за перше півріччя 1946 року відділу ТФ Львівського облдержархіву зазначено, що “большую помощь в оперативной работе ОББ УМВД оказали исторические справки на УІК и ОУН (составленные по архивным материалам и переданы в УМВД на работу в оперативно-чекистских целях)”⁴⁰.

Важливим інформативним є лист співробітників АУ УРСР начальнику відділу використання ГАУ МВС СРСР капітану Старову від 28 листопада 1946 р., яким направлялися списки-довідники на “к/р” елемент 35 “политокрасок”, в тому числі: на співробітників Держварти (3 списки на 622 особи); на осіб, які служили в Білій, Денікінській та “буржуазно-націоналістичних” арміях (3 списки на 106 осіб); на реемігрантів (1 список на 14 осіб); на членів УСДРП (1 список на 17 осіб)⁴¹. На жаль, списки не відображені у справі, але принаймні вони точно склалися на кінець листопада 1946 року, і ПА, вочевидь, слугував за одне із їхніх джерел.

У звіті про роботу архівних органів УРСР з використання документальних матеріалів в оперативно-чекістських та народно-господарських цілях за 1946 рік подаються відомості і про матеріали ПА. Так, серед найбільш цінних довідок-орієнтировок виділені “Контрреволюционная деятельность украинских националистических партий в эмиграции” та “Украинская эмигрантская пресса в ЧСР”⁴².

Є певна плутанина з назвами відділів. Так, планом роботи на 1946 р. відділом ТФ зазначено такі фонди, що є складовими ПА. Однак порівнювання плану і звіту роботи Особливого відділу ТФ свідчить, що мова іде про одні й ті ж матеріали та одних і тих же співробітників і начальника В. Волкову⁴³. Можливо, проблема виникла через елементарну друкарську помилку; фактичне функціонування Особливого від-

ділу з 1947 р., або перебування частини еміграційних фондів у відділі ТФ в другій половині 1945–1946 рр. Принаймні звіт відділу ТФ ЦДІА УРСР за 1948 р. підтверджує відсутність у ньому празьких емігрантських фондів⁴⁴.

У 1946 р. по відділу ТФ ЦДІА УРСР у м. Києві було заплановано написати п'ять довідок-орієнтировок: Українська білоеміграція в ЧСР; Українська білоеміграційна преса в ЧСР; Контрреволюційна діяльність Українських політичних партій в еміграції (головним чином УПСР); Українські фашистські організації за кордоном; Доля інтернованих армій УНР в еміграції та їхня участь в інтервенції капіталістичних країн проти СРСР⁴⁵.

Для поквартального прийому впорядкованих фондів відділу ТФ (очевидно, Особливого відділу) у 1946 р. в ЦДІА УРСР у м. Києві мала бути створена комісія⁴⁶. Планувалося також у 1946 р. провести повний облік (заповнити аркуші фондів, картки фондів і завести справи фондів) всіх упорядкованих фондів, кількість яких до кінця 1946 р. дорівнювала б 106. На решту 185 фондів потрібно було заповнити аркуші фонду і вказати орієнтовно крайні дати та їхні обсяги⁴⁷. Один із пунктів плану на 1946 р. зобов'язував кожного із співробітників відділу ТФ прочитати по чотири лекції з загально-історичного циклу історії України та дві лекції з історії і діяльності політичних партій на Україні⁴⁸. З метою обміну досвідом було запропоновано заслухати три з п'яти довідок-орієнтировок, заплановані на складання у 1946 р.: про українську білоеміграцію, еміграційну пресу та діяльність політичних партій, г.ч. УПСР⁴⁹. Останнім, дванадцятим, пунктом плану роботи Відділу ТФ ЦДІА УРСР на 1946 р. був “критико-библиографический разбор” книги С. Наріжного “Українська еміграція” 1942 року видання⁵⁰.

Список фондів, який підлягав упорядкуванню по Відділу ТФ ЦДІА УРСР у м. Києві, складався з 87 фондів обсягом 9942 одиниці зберігання та 1198 кг розсипу. Нумерація фондів – від 3с до 267с. Він містив фонди трьох груп: УНР (16 фондів), особові фонди (22 фонди) та українські еміграційні установи в ЧСР, Польщі та Франції.

Якщо порівняти однакові фонди списку фондів Особливого відділу, що підлягали упорядкуванню в 1947 р., та списку фондів, що підлягали упорядкуванню в 1946 р. по Відділу ТФ ЦДІА УРСР у м. Києві, то вони пронумеровані у деяких випадках по різному, у деяких – однаково: фонд Галагана – № 43с та № 56с, проте однаковий обсяг в обох випадках: 0,5 кг розсипу; фонд Л. Білецького – № 90с (1923–1943, 15 кг розсипу) в обох списках; фонд С. Черкасенко – № 116с (1921–1935, 2 кг розсипу) та ін.⁵¹

Звітом про роботу архівних органів УРСР з використання документальних матеріалів в “оперативно-чекістських” та “народно-господарських” цілях за 1946 р. підсумовано, що в основному розро-

блені групи матеріалів, складовою яких є як фонди націоналістичних партій, так і фонди організацій⁵². Зазначено також, що ЦДІА УРСР у м. Києві багато зробив “по розоблаченню українських белоємігрантов”⁵³. У чому конкретно полягало “розоблачення” не зазначено. Очевидно, мова йшла про складені біографічні довідки із зазначенням посад, які обіймали окремі українські діячі.

Більшість упорядкованих у першому півріччі 1946 р. фондів (63 фонди) склали, як і в інші роки, особові фонди українських емігрантів (22 фонди), часописів та видавництв (10 фондів), кілька фондів УНР та українські еміграційні фонди, переважно з Чехословацької республіки. Номери фондів – від 8 с. до 292 с. З 15-ти історичних довідок написано на фонди празького походження десять, чотири з Польщі і одну з Франції⁵⁴. На фонд 164с “Комітет фундації ім. К. Мацієвича в Подєбрадах” написано історичну довідку та характеристику на фондоутворювача особового фонду⁵⁵. З 10 фондів часописів і видавництв сім чи вісім увійшли до орієнтировки “Українська емігрантська преса в ЧСР”⁵⁶. Цікавим свідченням ставлення до “буржуазних націоналістів” є фонд 34 с “Особистий фонд Д. В. Антоновича”, бо в примітках написано, що складено дві характеристики: по одній на “отца и сына”⁵⁷.

За перше півріччя 1946 р. Відділ ТФ ЦДІА УРСР у м. Києві написав орієнтировку “Українська емігрантська преса в ЧСР” та підібрав матеріали для орієнтировки “Контрреволюційна дільність українських політичних партій в еміграції”⁵⁸, яка і була написана до кінця року. З 23-х великих характеристик на фондоутворювачів особових фондів дві були характеристиками-оглядами⁵⁹.

До звіту роботи Відділу ТФ ЦДІА за перше півріччя 1946 р. додано список фондів, виявлених по Відділу ТФ в першому півріччі 1946 р.⁶⁰ Це 18 фондів, вісім з яких – це фонди ЦР, УД та УНР, чотири – фонди еміграційного походження з Польщі, і решта шість – українські еміграційні організації з осідком у Празі (5) і Подєбрадах (1)⁶¹.

Таким чином, переміщення еміграційного масиву з Чехословацької Республіки було викликано потребою опрацювання документів з метою збирання та фіксації даних на “українських буржуазних націоналістів”, або ж на “контрреволюційний елемент”. Для швидкого опрацювання еміграційних архівів було створено спеціальний відділ у складі ЦДІА УРСР у м. Києві, який було ліквідовано після опрацювання документів у липні 1950 р.

Засади опрацювання еміграційних документальних масивів були однаковими для українського та російського еміграційних архівів – УІК та Російського закордонного історичного архіву та було розроблені ГАУ НКВС СРСР. Такі ж принципи роботи застосовувались і щодо решти документальних масивів, які могли містити відомості про “ворогів народу”. З метою більш глибокого володіння інформацією було

порушено первісну цілісність колекцій – створено значну кількість дрібних особових та інституційних фондів.

Опрацювання матеріалів кінця 1945 та 1946 рр. заклало фундамент для подальшої роботи з еміграційними документами. Передусім опрацьовувались документи, які містили інформацію про чільних діячів української еміграції – їхні особові фонди, фонди партій та організацій.

Види роботи з “оперативної розробки” були різноманітними та включали складання: списків осіб, підозрюваних у співпраці з німецькими окупантами; спецхарактеристик фондів; історичних довідок; поповнення картотеки на “контрреволюційний елемент”; списків-довідників на чільних діячів української еміграції; довідок-орієнтировок; характеристик-оглядів, а також складання доповідей для внутрішнього обігу.

Незважаючи на таку специфічну мету опрацювання документів, як пошук “ворогів народу”, все ж еміграційні архіви були упорядковані. Було сформовано фонди, хоча й шляхом порушення первісної цілісності колекцій. Вимушене застосування “скороченого циклу” дозволило вже до початку 1950-х рр. загалом упорядкувати документи, хоча, зрозуміло, таке впорядкування було далеким від досконалого і почасти призвело до невідповідності інформації, закладеної в описах та документах. І все ж українським архівістам у нелегких повоєнних умовах, вже у перший післявоєнний рік вдалося налагодити професійну роботу з науково-технічного, хоча передусім “оперативного” опрацювання документів, і тим самим зберегти їх для нащадків.

¹ ЦДІА України, м. Київ, ф. 4703, оп. 2, спр. 2, арк. 15–17.

² *Лозенко Л.* Празький український архів : історія і сьогодення / Л. Лозенко // *Архіви України.* – 1994. – № 1–6. – С. 18–30.

³ *Кентій А. В.* Фонд “Український музей” у Празі ЦДАГО України як складова “Празького архіву” / А. В. Кентій // *Архіви України.* – 2000. – Ч. 1–3. – С. 43–49.

⁴ *Грімстед Патриція Кеннеді.* “Празькі архіви” у Києві та Москві. Повоєнні розшуки і вивезення еміграційної архівної україніки / Патриція Кеннеді Грімстед. – К. : ДЦЗД НАФ, 2005. – С. 31–34.

⁵ *Мушинка М.* Музей визвольної боротьби України та доля його фондів : іст.-архів. нариси / М. Мушинка. – К. : ДЦЗД НАФ, 2005. – С. 105–108.

⁶ *Палієнко М.* Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій) / М. Палієнко. – К. : Темпора, 2008. – С. 287–326; *Палієнко М. Г.* Архіви української еміграції в радянських спецсховищах (переміщення, опрацювання, використання) / М. Г. Палієнко // *Український історичний журнал.* – 2006. – № 1. – С. 196–213.

⁷ *Фонды Русского заграничного исторического архива в Праге. Межархивный путеводитель* / [отв. редактор Т.Ф.Павлова]. – Москва, 1999. – С. 18.

⁸ ЦДАВО України, ф. 14, оп. 7, спр. 34, арк. 39–40.

⁹ Там само, спр. 104, арк. 5.

¹⁰ Там само, спр. 95, арк. 2 зв.

- ¹¹ Нариси історії архівної справи в Україні / [за заг. редакцією Ірини Матяш та Катерини Климової]. – Київ, 2002. – С. 484.
- ¹² Фонды Русского заграничного исторического архива.... – С. 17.
- ¹³ ЦДАВО України, ф. 14, оп. 7, спр. 246, арк. 32.
- ¹⁴ Там само, спр. 157, арк. 9.
- ¹⁵ Див.: ЦДАВО України, ф. 4703, оп. 2, спр. 1, арк. 5. Опубл: *Боряк Т.* Додатки // Грімстед Патриція Кеннеді. “Празькі архіви” у Києві та Москві. Повоєнні розшуки і вивезення еміграційної архівної українки. – Київ, 2005. – № 28, с. 145–148.
- ¹⁶ ЦДАВО України, ф. 14, оп. 7, спр. 347, арк. 68.
- ¹⁷ Див. ЦДАВО України, ф. 4703, оп. 2, спр. 26, арк. 4–22. Опубл: *Боряк Т.* Додатки // Грімстед Патриція Кеннеді. “Празькі архіви” у Києві та Москві... – № 33, с. 164–182.
- ¹⁸ Грімстед, Патриція Кеннеді. “Празькі архіви” у Києві та Москві... – С. 31.
- ¹⁹ ЦДАВО України, ф. 14, оп. 7, спр. 97, арк. 42.
- ²⁰ Там само, спр. 34, арк. 31.
- ²¹ Там само, спр. 51, арк. 65.
- ²² Там само, спр. 51, арк. 84.
- ²³ Там само, спр. 19, арк. 1.
- ²⁴ Там само, спр. 19, арк. 1–2.
- ²⁵ Див.: ЦДАВО України, ф. 4703, оп. 2, спр. 1, арк. 1. Опубл: *Боряк Т.* Додатки // Грімстед Патриція Кеннеді. “Празькі архіви” у Києві та Москві... – № 28, с. 145–148.
- ²⁶ Див.: ЦДАВО України, ф. 4703, оп. 2, спр. 1, арк. 2–3. Опубл: *Боряк Т.* Додатки // Грімстед Патриція Кеннеді. “Празькі архіви” у Києві та Москві... – № 28, с. 145–148.
- ²⁷ Див. ЦДАВО України, ф. 4703, оп. 2, спр. 1, арк. 3. Опубл: *Боряк Т.* Додатки // Грімстед Патриція Кеннеді. “Празькі архіви” у Києві та Москві... – № 28, с. 145–148.
- ²⁸ ЦДАВО України, ф. 4703, опис 2, спр. 4, арк. 1–3, 24–24зв, 30–48 зв.
- ²⁹ ЦДАВО України, ф. 14, оп. 7, спр. 157, арк. 5, 9.
- ³⁰ Там само, спр. 87, арк. 14.
- ³¹ Там само, спр. 87, арк. 15.
- ³² Там само, спр. 94, арк. 1–35 зв.
- ³³ Там само, спр. 157, арк. 10.
- ³⁴ Там само, спр. 51, арк. 80.
- ³⁵ Там само, спр. 104, арк. 9 зв.
- ³⁶ Там само, спр. 171, арк. 2–2 зв.
- ³⁷ Там само, спр. 171, арк. 38–39.
- ³⁸ Там само, спр. 170, арк. 37.
- ³⁹ Там само, спр. 170, арк. 37–37 зв.
- ⁴⁰ Там само, спр. 177, арк. 19 зв.
- ⁴¹ Там само, спр. 170, арк. 88–88 зв.
- ⁴² Там само, спр. 171, арк. 49.
- ⁴³ Там само, спр. 157, арк. 5; спр. 197, арк. 2, 7–10, 25.
- ⁴⁴ Там само, спр. 306, арк. 25.
- ⁴⁵ Там само, спр. 197, арк. 2–3.
- ⁴⁶ Там само, спр. 197, арк. 3.

- ⁴⁷ Там само, спр. 197, арк. 3.
⁴⁸ Там само, спр. 197, арк. 3–4.
⁴⁹ Там само, спр. 197, арк. 4.
⁵⁰ Там само, спр. 197, арк. 4.
⁵¹ Там само, спр. 246, арк. 9, 10, 10; спр. 197, арк. 7, 8, 9.
⁵² Там само, спр. 171, арк. 50.
⁵³ Там само, спр. 171, арк. 53.
⁵⁴ Там само, спр. 197, арк. 20–22.
⁵⁵ Там само, спр. 197, арк. 21.
⁵⁶ Там само, спр. 197, арк. 22. Кількість позицій надруковано нерозбірливо.
⁵⁷ Там само, спр. 197, арк. 23.
⁵⁸ Там само, спр. 197, арк. 15.
⁵⁹ Там само, спр. 197, арк. 15.
⁶⁰ Там само, спр. 197, арк. 19.
⁶¹ Там само, спр. 197, арк. 19.

Исследуется начальный этап разработки сегмента “Пражского архива”, перемещенного в УССР в 1945 г. из Чехословацкой Республики и который принадлежал украинскому архиву в Чехословацкой Республике – Украинскому историческому кабинету. Анализируется политика в отношении эмиграционных документов, методы и результаты этой работы в конце 1945–1946 гг.

Ключевые слова: Чехословацкая Республика; Украинский исторический кабинет; “Пражский архив”; ЦГИА в г. Киеве; “оперативная разработка”.

The article explores the initial stage of “operational” processing of the segment of the “Prague Archives” that was transferred to the Ukrainian SSR in 1945 from the Czechoslovak Republic and belonged to the Ukrainian archive in the Czechoslovak Republic – Ukrainian Historical Cabinet. The author analyzes policy toward emigre documents, methods and results of this work in the end of 1945–1946.

Keywords: Czechoslovak Republic; Ukrainian Historical Cabinet; the “Prague Archives”; TsDIA USSR in c. Kyiv (Central State Historical Archive of Ukrainian SSR in Kyiv); “operational processing”.